

SAMEN

7

INFORMATIEBLAD 'SAMENWERKING', UITGAVE JULI 2014

De synagoge aan het Jacob Obrechtplein

Elke zaterdagochtend zie ik vanuit mijn raam op de Frans van Mierisstraat mensen op weg naar de synagoge op de hoek van het Jacob Obrechtplein en de Heinzestraat. Op sommige dagen - als er een huwelijk wordt gevierd - is het een bijna eindeloze stoet, veelal chique geklede Joodse mensen. Heel vaak worden ze afgezet op de hoek van de Banstraat en de Heinzestraat om dan het laatste stukje naar de sjoel te lopen.

Nieuwsgierig geworden naar wat zich achter de markante gevel van het gebouw afspeelt, maakte ik een afspraak voor een bezichtiging met Piet Cohen. Hij is industrieel ontwerper en was betrokken bij verschillende restauraties van synagogen in Nederland. Zo ook bij de sjoel aan het Jacob Obrechtplein, die sinds 1973 de Raw Aron Schuster Synagoge (naar de oud-opperabbijn van de synagoge) heet.

Piet wacht mij op bij het mooie smeedijzeren hek van de synagoge, en vertelt direct met bevoegdheid over de buitenkant van het gebouw. Het is opgeleverd in 1928, en is een ontwerp van de joodse architect Harry Elte. Elte was een leerling van Berlage, en vestigde zijn naam in 1912 met het ontwerp voor Het Nederlandsch Sportpark, in de volksmond

bekend als Het Stadion, een voetbalstadion. Dit stadion stond in de buurt van het huidige Olympisch Stadion, en werd na de Olympische Spelen van 1928 afgebroken om plaats te maken voor woningbouw. (De Stadionbuurt is dan ook vernoemd naar het stadion van Elte en niet naar dat van Jan Wils).

Elte profiteerde als architect van de relatieve welvaart die Nederland in die periode doormaakte waardoor steeds meer Amsterdamse joden de Joden buurt verlieten en zich elders vestigden, waaronder in het nieuwe stadsdeel Zuid. Hij ontwierp ook het gebouw van de Centraal Israëlitische Ziekenverpleging aan de Jacob Obrechtstraat 92 dat in 1916 werd geopend (en gesloopt in 1980 en vervangen door nieuwbouw voor de Jellinek-kliniek). Elte zou de oorlog niet overleven. Hij stierf in 1944 in Theresienstadt.

Op 14 juni 1927 werd de eerste steen gelegd. Eigenlijk was het gebouw in de periode dat het werd gebouwd niet eens meer zo vernieuwend. Het was de tijd van de Nieuwe Zakelijkheid, en het gebouw van Harry Elte had nog veel kenmerken van de stijl van de periode die daaraan voorafging. Piet:

vervolg op pagina 2

PIET COHEN VOOR DE SYNAGOGUE

FOTO: LEO PAUW

• REDACTIONEEL •

Niet alleen de redactie bruist van ideeën over de inhoud van **SAMEN**, ook lezers laten zich niet onbetuigd. Niet alles is geschikt om geplaatst te worden. En soms moeten we door ruimtegebrek publicatie doorschuiven naar een volgend nummer als dat kan. Als u van plan bent een bijdrage te leveren, laat ons dat dan in een zo vroeg mogelijk stadium weten, dan kunnen we daar rekening mee houden bij de planning. Voor het komende herfstnummer hebben wij uw bijdrage graag vóór 1 oktober in ons bezit.

In dit nummer doet Dorothee Oorthuys een oproep tot versterking van de vrijwilligersploeg die het grote Harmoniehofplantsoen onderhoudt onder de inspirerende leiding van onze onvolprezen hovenier Evelien Jansen. De bestuurscolumn is dit keer van de hand van Agnes van Schendelen, die bekend dat zij wel even heeft moeten wennen aan de bestuurscultuur bij Samenwerking. Schrijfster Barber van de Pol schenkt in de estafettecolumn aandacht aan de 'nette mensen' van Samenwerking. In de rubriek Brieven van leden waarschuwt een negentigjarige bewoonster tegen oplichters en een ledenraadslid tegen misplaatst huisvuil. In de rubriek Berichten uit de buurt schrijft voormalig redactielid Co Welgraven dat Vitaesport, de fitness voor ouderen, na anderhalf jaar weer terug is op de vrouwelijke stek aan de Reynier Vinkeleskade en meldt Els van Eijden dat de Bangarage nu toch echt gesloopt gaat worden.

De synagoge aan het Jacob Obrechtplein is een rijksmonument, geïnspireerd door het werk van de architecten Frank Lloyd Wright en Berlage. Dit markante gebouw siert onze voorpagina. **SAMEN** vernam waarom veel bezoekers met de auto komen, maar eerder uitstappen om te voet verder ter sjabbat te gaan. De J.M. Coenenstraat en de Beethovenstraat worden verbonden door de Timo Smeehuijzenbrug. **SAMEN** ging op onderzoek naar de herkomst van deze naam. **SAMEN** woonde de lintjesregen bij waar onze oud-penningmeester Han Daems tot zijn eigen verbazing werd gedecoreerd. Op 8 juli sloot de kandidaatstellers-termijn voor bestuur en ledenraad. Er zijn twee kandidaten voor het bestuur (vorig jaar 8) en vier voor de ledenraad (vorig jaar 22). Er hoeven dit jaar geen ledenraadsverkiezingen gehouden te worden. ♦

INHOUD:

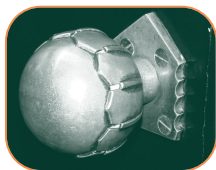
- 1 DE SYNAGOGUE AAN HET J. OBRECHTPLEIN
- 1 REDACTIONEEL
- 2 DE SYNAGOGUE - VERVOLG
- 2 HAN DAEMS ONDSCHIEDEN

- 3 BESTUURSCOLUMN
- 3 BERICHTEN UIT DE BUURT
- 3 OPROEP VOOR DE HARMONIEHOF
- 4 ESTAFETTECOLUMN: BARBER VAN DE POL

- 4 BRIEVEN VAN LEDEN
- 4 DE TIMO SMEEHUIJZENBRUG
- 4 COLOFON

De synagoge aan het Jacob Obrechtplein

"Het zijn vooral de invloeden van Frank Lloyd Wright en van Berlage, die terug te zien zijn in het gebouw". Hij wijst me op de strakke lijnen van het gebouw (de invloed van Berlage), de opvallend veel terugkomende markeringen in de buitengevel, op de elementen die steeds even los van elkaar staan, en op de overdekte entree en ver uitstekende dakvlakken (Frank Lloyd Wright). De buitenkant van het gebouw maakt een strenge en sobere indruk, ondanks de spaarzame ornamenten, zoals de bijna verstopte sculpturen onder de dakrand aan de zijkant van het gebouw, ongebruikelijk voor een synagoge. Het meest in het oog springt de toren. Ook voor Cohen is de toren bijzonder: "Er zijn vrijwel geen synagogen in de wereld met een toren. Meestal is het gebouw niet hoger dan de omgeving. Maar het lijkt alsof hiermee werd uitgedrukt 'we mogen hier zijn!', een bijna trotse houding."

Enmaal binnen is de overgang enorm. Zo sober als de synagoge van buiten oogt, zo ruim en fraai bewerkt is het gebouw van binnen. De architect heeft niet alleen het gebouw ontworpen, maar zich ook gebogen over alle details van het interieur. Schitterende deurknoppen gemaakt van alpaca (een zilverkleurige metaallegering van koper, zink en nikkel). Van hetzelfde materiaal zijn de klok en de kandelaars gemaakt, in art deco-stijl. Een prachtige fontein. De ruimte wordt verlicht door tien roodkoperen hanglampen, gemaakt door het Amsterdamse bedrijf Wiener & Co.

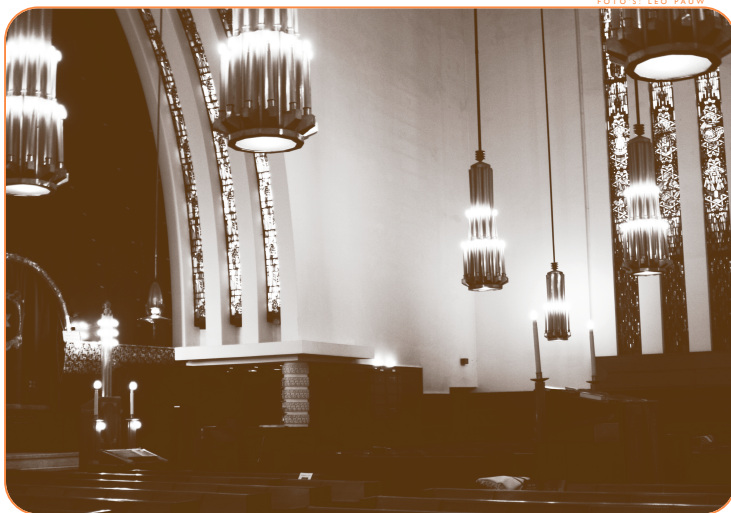
De centrale ruimte kent ook een grootse nis, belegd met gepolijst zwart marmer. Piet benadrukt de zorgvuldigheid en

precisie van de inrichting: "De marmeren platen in de nis hebben een spiegelbeeldig patroon. Dat betekent dat iemand in de groeve de platen zelf heeft aangewezen en uitgezocht."

De nis krijgt daglicht door drie langwerpige glas-in-loodramen, die aan de bovenzijde meelopen. Over de volle breedte van de achterwand bevindt zich de vrouwengalerij op vierkante pilaren, die zijn belegd met heel bijzonder geglazuurde gouden en zwarte mozaïektegeltjes. Er zijn 334 mannen- en 265 vrouwenzitplaatsen.

Het meest indrukwekkend in de overwegend zwart-wit ingerichte gebedsruimte zijn de zes kleurige glas-in-loodramen aan beide zijmuren, ontworpen door Atelier Willem Bogtman. Elk raam beeldt een van de twaalf stammen van Israël uit. Er is overigens in het hele gebouw geen stukje gewoon glas. Alles is glas in lood of gebrandschilderd glas.

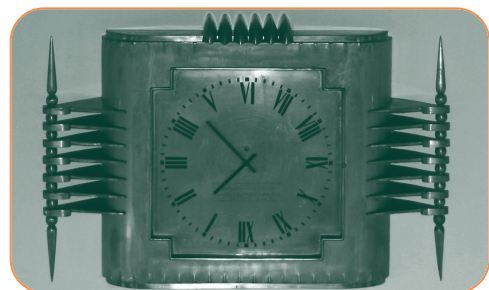
Hoewel het gebouw de oorlog goed had doorstaan - er was meer schade ontstaan door baldadige jongeren in de zeventiger jaren, die de glas-in-lood-ramen met stenen bekogelden - was het gebouw in de jaren negentig dringend

FOTO'S: LEO PAUW

aan restauratie toe.

In 1995 werd het pand benoemd tot Rijksmonument. Hierdoor werd het mogelijk om het gebouw volledig te restaureren.

Het glas hing uit het lood en de muren dreigden in te storten. De roestende ankers in de muren maakten de situatie gevaarlijk. En ook het interieur zag er niet meer uit. Door lekkages sijpelde het water langs de muren.

De bijsoel werd bij de restauratie naar ontwerp van Piet Cohen opnieuw ingericht in de stijl van de hoofdsjoel. Ook de mikwe (ritueel bad) is onder zijn leiding gerestaureerd. De herinwijding van de synagoge vond plaats op 14 december 1997. In 2010 vierde de Joodse Gemeente Amsterdam zijn 375-jarig bestaan in de synagoge, in aanwezigheid van koningin Beatrix. En kort geleden kon Piet ook voor koning Willem-Alexander en koningen Máxima een rondleiding verzorgen.

Met de restauratie is het gebouw weer in de originele staat van 1928 hersteld. Piet: "We ontdekten dat de fraaie constructies waar de lampen aan hingen waren weggestopt achter houten platen. Die hebben we weer in oude glorie kunnen terugbrengen. Het bladgoud op het plafond was ergens in de tijd verdwenen onder een laag verf, en is nu ook weer terug."

De Obrechtsjoel is de grootste nog functionerende synagoge van de Joodse Gemeente in Amsterdam, de NIHS. De meeste choepot (Joodse huwelijken) worden hier voltrokken. Piet is zelf ook nog een geregeld bezoeker. Ook op mijn vraag waarom zoveel bezoekers zich laten afzetten op de hoek en dan het laatste stukje naar de synagoge lopen heeft hij het antwoord: "Er komen veel verschillende soorten mensen. Ook vrijzinnige joodse mensen, maar ook nog echte orthodoxen. Zij zouden zich er aan kunnen storen dat mensen zich niet houden aan het gebod dat je geen auto mag rijden op sabbat."*

LEO PAUW

HAN DAEMS onderscheiden

Het gemeentebestuur van Amsterdam heeft het genoeg u uit te nodigen voor de 'Lintjesregen' van 2014 stond er op de kaart. Ik was nog nooit bij een lintjesregen geweest. Maar dit keer zat ik al om 8.30 uur in de Nieuwe Kerk. Op vrijdagmorgen 25 april. Dat had ik mede aan mezelf te danken. Op 17 september van het vorige jaar had ik van harte mijn steun betuigd aan de aanvraag van een onderscheiding voor Han Daems wegens langdurig bestuurlijk vrijwilligerswerk voor ACW Samenwerking.

De regen daalde neer op 54 Amsterdammers van zeer diverse pluimage, voor het merendeel vrijwilligers. De jongste was 46 en de oudste een 88-jarige steunpilaar van de Surinaamse gemeenschap, gestoken in een feestelijke Kota-missie jurk waardoor haar onderscheiding in de kleurenpracht verdween. Ze moesten allemaal de verhoging beklimmen waar burgemeester Eberhard van der Laan de onderscheidingen opspelde. Niet iedereen bleek dat even kwiek te kunnen, wat de burgemeester aan het eind van de ceremonie de opmerking ontlokte dat er volgend jaar een betere locatie nodig was.

Omdat de burgemeester tegendraads het alfabet in omgekeerde volgorde afwerkte, kwam Han Daems pas als 41ste aan bod. Vóór hem waren twee mannen tot lid in de orde van Oranje Nassau benoemd, die samen al jarenlang de intocht van Sinterklaas organiseren namens de niet bestaande gemeentelijke dienst Waterbeheer. Ze werden tegelijk gedecoreerd en gingen samen met de burgemeester op de foto. Een decorandus had zich uitgedost als een 17e eeuwse burger; hij was dan ook toneelspeler en werd als Michiel de Ruyter verwelkomd. "Het werd hoog tijd dat die ook een lintje kreeg", sprak de burgervader snedig. Veel bij(!)val kreeg een 'zwermenvanger' in een hemd met korte mouwen, die bijenvolken in de stad vangt en naar veiliger oorden (voor hen en voor de bedreigde burgerij) transporteert. Ik bekeek hem goed maar zag geen steek(!). Hij was ook uitgever van het

FOTO'S: DICK OTTEVANGERS

periodiek Bijzaken en initiatief van de actie Prikkebeen. Ik zag Michiel de Ruyter schokschouderen van zoveel literaire spitsvondigheid.

De burgemeester sprak iedereen toe, zodat de aanwezigen een beeld kregen van het hoe en waarom van

de onderscheiding. De motivering voor de aanvraag van Han Daems luidde: 'De ACW Samenwerking is een van de weinige nog bestaande coöperatieve woningverenigingen met ruim 900, inmiddels monumentale, verhuureenheden, 8 medewerkers en een jaarlijkse huuromzet van meer dan 8 miljoen euro. Het bestuur van de vereniging en de toezichthoudende ledenraad worden geheel door onbetaalde vrijwilligers verzorgd. Vanaf 1980 heeft Han Daems zich 23 jaar in de ledenraad ingezet, waarvan een groot aantal jaren als lid en als voorzitter van de Commissie van Gedelegeerden, die het financiële toezicht uitvoert. Vanaf februari 2003 is hij 10 jaar als penningmeester verantwoordelijk voor het financiële beleid van Samenwerking. Hij heeft de wijzigingen in de belastingheffing tot een nieuwe overeenkomst met de belastingdienst gebracht, de veranderde jaarrekening doorgevoerd, een belangrijke aankoop en verschillende grote renovaties financieel beheerst. Hij is een stabiliserende factor in een roerige periode geweest.'

Tijdens het opspelden zag je de burgemeester zachtjes prevelen tegen de gedecoreerden. Zo ook tegen Han Daems. Die onthulde later dat hij gezegd had: "Gelukkig, een makkelijk jasje". Na afloop, onder het genot van een glaasje prosecco en een lintjesgebakje, uitte Han Daems zijn verbazing dat hij een lintje van de overheid had gekregen voor het zorgen dat diezelfde overheid zo min mogelijk belasting van Samenwerking krijgt. Even daarvoor was er nog een groepsfoto gemaakt van alle gelauwerden. Han Daems was nog net zichtbaar op de achterste rij. Bescheiden als altijd (zie foto links).*

REINDER TONKENS